

Від головного редактора

Шановний читачу!

У цій вступній частині чергового випуску «УІП» традиційно виділяю найбільш резонансні в загальнонаціональному інформаційному просторі соціально значущі події за минуле півріччя, у центрі яких опинялася журналістика як сфера суспільної діяльності та носії цієї професії.

У такий спосіб є можливість привернути увагу передусім дослідників-журналістикознавців — вихованців і сповідників різних журналістських шкіл та їхніх учнів із числа аспірантів, магістрів, здобувачів наукових ступенів — до потенційних тем теоретико-практичного характеру, які потребують збирання, аналізу, узагальнення різноманітного емпіричного матеріалу та його осмислення в контексті актуальних сучасних проблем буття нашого фаху.

Лютневе рішення Ради Національної Безпеки й Оборони (РНБО), яким запроваджувалися санкції проти низки зареєстрованих в Україні телеканалів («112», «ZIK», «News One») за відкрите розігрування проросійської карти, актуалізувало в подальшому тему продажності частини журналістського корпусу Української держави, міри їхнього професіоналізму, патріотизму та порядності. Газетно-журнальні шпальти, а також радіо- та телефір стали активніше заповнюватися сюжетами про маніпуляції, медіакілерство, фабрики фейків, відроджені темники, навішувані проросійські меседжери, пропаганду російських «качок». Громадські активісти організували низку акцій щодо бойкоту й інших телеканалів, які не потрапили в рішення РНБО, але системно порушують журналістські стандарти. Йшлося зокрема про телеканал «1+1». Як слушно зауважив Голова РНБО Олексій Данілов, в Україні працює багато телеканалів з антиукраїнським порядком денним. Тож варто сподіватися, що нові санкції проти таких неминучі.

Прикро констатувати, але журналістика молодій Українській державі, яка після завершення процесу роздержавлення і приватизації чи не вся опинилася в кількох кулаках олігархів, замість стати об'єднавчим чинником нації, продовжує розхитувати державотворчий корабель. Навіть у засадничих питаннях захисту держави від російського агресора годі говорити про дотримання спільного знаменника. Скажімо, те, що відбувається на сході України упродовж останніх восьми років, у різних ЗМІ й тепер називається по-різному: російсько-українська війна і внутрішній конфлікт України, Українська влада і київська хунта, ОРДЛО і ДНР/ЛНР, мешканці ОРДЛО під тимчасовою окупацією Росії і народ Донбасу.

Причина?

Низка українських журналістів свідомо замінює поняття «свобода слова» на «інформаційний тероризм». І не просто так просуває в національний інформаційний простір створені кремлівськими пропагандистами терміни і словосполучення, які у той чи той спосіб покликані «узаконити» в свідомості мільйонів українських громадян анексію українських територій на Донбасі та Криму. Саме цим і викликана поява «Глосарію назв, термінів та словосполучень, які рекомендовано використовувати у зв'язку з тимчасовою окупацією Російською Федерацією Автономної Республіки Крим, м. Севастополь і окремих районів Донецької та Луганської областей».

Цей своєрідний словник із п'яти розділів, що містить 63 терміни і поняття (подано фейкові варіанти та їхні правильні відповідники), розробила РНБО України у співпраці з НАНУ із залученням профільних органів державної влади. Документ оприлюднено 20 жовтня 2021 року. Питання лиш у тому, наскільки відповідально журналісти осмислять цей документ, наскільки активно користуватимуться тими рекомендаціями, наскільки сумлінно віднесуться до нагальної справи очищення українського інформаційного поля від щедро розсіяного північним сусідом на наших теренах — від Луганська до Ужгорода — ідеологічного бур'яну.

З-поміж різноманіття гострих тем у цьому огляді варто виділити ще дві: напади на журналістів або перешкодження їхній професійній діяльності та громадська ініціатива щодо скасування звання «Заслужений журналіст України».

4 жовтня стався напад на журналістів програми «Схеми» Радіо Свобода Кирила Овсяного та Олександра Мазура під час виконання ними професійних обов'язків у приміщенні головного офісу Укрексімбанку. Інформація ця того ж дня з блискавичною швидкістю заповнила стрічки новин значної кількості електронних ЗМІ. Ситуація виглядала дикунською: за запитання, яке не сподобалося голові правління цієї державної установи Євгену Мецгеру (а йшлося про виділений банком кредит на значну суму організації, що спонсорує сепаратистів на сході України), за вказівкою Мецгера його заступники та охорона банку застосували силу, відібрали техніку та стерли відеозаписи інтерв'ю.

Журналістська спільнота оперативно відреагувала на таке нагле зухвальство. Вже наступного дня громадське об'єднання медіа-рух «Медіа за усвідомлений вибір» виступило із заявою про негайне звільнення з посади голови правління Укрексімбанку.

Під стінами банку відбулася акція журналістів на підтримку своїх колег під девізом «Зітріть Мецгера в нуль!». На плакатах зазначалися статті кримінального кодексу України: 171 — «Перешкодження профе-

сійній діяльності журналістів», 345–1 — «Погроза або насильство щодо журналіста», 146 — «Незаконне позбавлення волі», 186 — «Грабіж».

Хоч ця акція й не була чисельною, але завдяки проявленій колегами з інших видань журналістській солідарності набула широкого розголосу.

Не встигнули вщухнути пристрасті довкола розправи журналістів у державному банку, як подібна історія повторилася на території Києво-Печерської лаври. Цього разу виконувати службові обов'язки (знімати сюжет про пожежу на території обителі) журналістам телеканалу «Магнолія-ТВ» завадили настоятель лаври, скандально відомий митрополит Павло, та кілька монахів. У журналістів відібрали телефон та стерли запис.

Ці два свіжі приклади — лише одна складова в ланцюгу кричущих випадків, пов'язаних із нападами на журналістів у себе вдома та перешкоджанням їхній професійній діяльності. Переконливим підтвердженням цієї тези можуть слугувати свіжі результати проведеного журналістами інформаційно-аналітичного порталу «Слово і Діло» дослідження кримінальних правопорушень проти журналістів в Україні за останні п'ять років.

Дослідження це завершено у вересні цього року і присвячене 21-й річниці нерозкритого вбивства Георгія Гонгадзе. Маємо вражаючі цифри. Так, упродовж 2015 року у правоохоронній системі було зафіксовано 85 правопорушень кримінального характеру щодо журналістів. Надалі з кожним роком ця цифра невпинно зростала: 2016-го — 141, 2017-го — 174, 2018-го — 177 правопорушень. Упродовж лише січня-серпня 2021 року слідчі Генеральної прокуратури відкрили 182 справи за перешкоджання журналістській діяльності. Серед найпоширеніших видів облікованих правопорушень на першому місці зазначається перешкоджання законній професійній діяльності журналістів, на другому — погроза або насильство щодо журналіста, на третьому — умисне знищення або пошкодження майна журналіста.

І остання гаряча новина цього періоду. Від середини літа в інформаційному просторі держави стало активніше поширюватися в різножанрових матеріалах поняття «Заслужений журналіст України». Своєрідним детонатором такої наростаючої циркуляції стала ініціатива Ради з питань свободи слова, що діє при Президентові України, «припинити практику присвоєння почесного звання журналістам та започаткувати внесення відповідних змін до закону «Про державні нагороди».

Питання насправді актуальне і вже давно перезріле. Це рудимент тоталітарної системи, коли в такий спосіб роздавання нагород (а це не лише моральна втіха носія такого звання, а й помітна доплата до пенсії) комуно-більшовицька влада намагалася приручити журна-

лістський (як і письменницький) корпус, зробити його сліпим виконавцем своїх вказівок. Цим же «пряником» уже більш ніж 30 років користується хронічно непатріотична і не професіональна українська влада. Можна навести низку прикладів, коли звання заслужених отримували десятки журналістів зі столиці і різних країв, які своїми публікаціями не допомагали, а шкодили становленню Української незалежності. То перед ким і завдяки кому такі журналісти ставали заслуженими?

Ініціатива про скасування цього звання ставить питання в ширшій площині. Ідеться про необхідність реформування всієї системи державних нагород, як рудименту радянщини, якої натепер не знайдеш в жодній іншій країні світової демократії.

Доповнення, увиразнення, розширення порушеної в цім переднім слові проблематики читач знайде в низці наукових розвідок і досліджень авторів свіжого випуску «Українського Інформаційного Простору».

Запрошую небайдужих колег-журналістикознавців та журналістів-практиків разом, аргументовано й переконливо, професійно й патріотично, творити реальну картину національного інформаційного простору — з його набутками, проблемами, перспективами, в його тісному взаємозв'язку зі ЗМІ демократичного Заходу.

**Микола Тимошик,
головний редактор
«Українського Інформаційного
Простору»**